

mr. ejub dautović

status zekata u đozinom komentaru kur'ana

„Materijalna dobra, pored duhovnih vrijednosti, čine glavnu osnovu ljudskog života. Odnos materije prema duhu u smislu islamskog učenja, u istom je odnosu kao odnos sredstava prema cilju. Materijalna dobra nalaze se u službi duhovnih vrijednosti.“ (Husein Đozo, Prijevod Kur'ana s komentarom, III, 194)

Đozo je pitanje zekata i njegova davanja uopće promišljao na sebi svojstven i originalan način. On u kur'anskim ajetima koji govore o dijeljenju vidi veliki značaj materijalnih dobara u razvoju zajednice i života pojedinca, u uspostavljanju socijalne pravde i održavanju društvene ravnoteže i solidarnosti.

„Islam teži da stvori takvo društvo u kojem će se svaki pojedinac osjećati odgovoran za sudbinu drugih. Višak materijalnih dobara je zajednički i pripada društvu. U takvom društvu niko ne smije biti socijalno nezbrinut.“¹

Đozo ističe da je vrlo unosno davati za opće potrebe i pomagati društvu, jer Svemogući garantira da se takva davanja višestruko nagrađuju.

„Onaj koji troši na Božijem putu za opće dobro ulaže u Božiju 'banku', koja mu isplaćuje za svaki utrošeni dinar sedam stotina dinara, pa i više.“²

Da se primijetiti da Đozo kroz cijeli svoj tefsir brine o zajednici i društvu, socijalnom pitanju, koje nigdje nije naglašeno i

¹ Đozo, *Prijevod Kur'ana s komentarom*, III, 195.

² Isto, 195.

nema takvo mjesto kao u islamu, a napose kada govori o zekatu, trećem temeljnom principu islama preko kojeg čovjek, duhovno ojačan, staje na zemlju i ulazi u društvo.

„Sva islamska učenja i sve islamske ustanove svode se, bez sumnje, na to da stvore takvog čovjeka koji neće biti zatvoren u sebe i neće se kretati u granicama svojih ličnih interesa, nego će isto toliko voditi brigu i o drugima. Pomagati druge, brinuti se o njima čini osnovu imana (vjere u Boga). Čini nam se da socijalna misao nije nigdje jače naglašena i nije joj nigdje dato takvo mjesto kao u islamu. Ona je, zaista, ovdje osovina oko koje se sve kreće.“³

Kur'an propisuje zekat kao društveni instrument za podmirivanje svih potreba i funkcija društva i zajednice, koje su u skladu sa dinamičnim razvojem društva u stalnom porastu, ne kao stvar moralnog apela, nego i odgovarajuće društveno - zakonske mjere.

„Materijalni doprinosi zajednici, prema islamskom učenju, nije samo stvar moralnog apela. To je ujedno i stvar odgovarajućih društveno-zakonskih mjera koje moraju osigurati da se ostvari doprinos, tim prije što je ovdje riječ o pravima građana.“⁴

Đozo, kazali bismo, protestira, proturječi onima koji su zekat razumijevali kao dobrovoljno davanje, milostinju, ličnu, privatnu obaveznu za koju se odgovara samo Bogu, gdje društvo nema šta da traži. Naprotiv, on jasno stavlja do znanja da je to strogo propisana dužnost, koja se, ako treba, utjeruje prinudnim mjerama, jer bez ove materijalne baze društvo ne bi moglo opstati.

„Zekat, sadekai-fitr i drugi doprinosi nisu nikava milostinja koja se može ostaviti na dobru volju obveznika. To su strogo propisane dužnosti koje u slučaju potrebe treba prinudnim mjerama utjerati. Ovi obavezni materijalni doprinosi, kao što smo istakli, vrše vrlo važnu društvenu funkciju. Oni čine materijalnu bazu društva. Bez te baze društvo ne bi moglo postojati.“⁵

³ Isto, 195.

⁴ Isto, 197.

⁵ Isto, 197.

Đozo ne poriče davanje zekata iz moralnih i unutarnjih pobuda, zato što on ima obilježje ibadeta, ali on mora počivati na dubokoj vjeri i dužnosti prema drugima, jer se temelji na vjeri u više vrijednosti.

„Zekat se temelji na vjeri u više vrijednosti, čiji je izvor Bog, a koji se ostvaruju putem pomaganja. Te više vrijednosti kojima služi zekat jesu humanizam, socijalna pravda, jednakost, međusobna solidarnost itd.“⁶

Đozo je nezadovoljan odnosom i nezainteresiranošću društva u cijelom islamskom svijetu koje ne vodi brigu hoće li neko dati zekat, kome će i koliko dati.

„U čitavom islamskom svijetu ovi doprinosi imaju, na žalost, obilježje privatnih dobrovoljnih davanja. Daje ko hoće, kad hoće, kome hoće. Država se orijentisala na drugu vrstu doprinosa putem raznih poreza. Ona ne pokazuje interes za ovu vrstu doprinosa.“⁷

Islamska zajednica, za razliku od islamskog svijeta, zbog neizvjesne i nesigurne materijalne baze, nakon nacionalizacije i oduzimanja vakufske imovine, u zekatu i sadekату-l-fitru vidi veliku mogućnost i izvor prihoda za podmirivanje i organiziranje potreba vjerskog života, napose što se Islamska zajednica tog vremena našla pred historijskim zadatkom otvaranja islamskog fakulteta.⁸

„Smatramo da bi davanje zekata i fitre u fond Islamske vjerske zajednice bilo neophodno i vrlo korisno. Sadakait-fitir daje najveći dio pripadnika Islamske vjerske zajednice. Ako bi to davanje bilo u fond Islamske vjerske zajednice, bez sumnje bi se na taj način sakupio znatan iznos iz kojeg bi se mogao podmiriti veći dio potreba vjerskog života.“⁹

Đozo je znao i osjećao da će ovakvo razumijevanje zekata i sadekату-l-fitra, kojima se omogućavaju opstanak Islamske zajednice i njen razvoj, nekima smetati, izgledati neobično,

⁶ H. Husein Đozo, *Islam - zekat*, isto, 564.

⁷ Đozo, *Prijevod Kur'ana s komentarom*, III, 197.

⁸ „Medresa i fakultet trebaju u svakom pogledu da izrastaju u savremene odgojne nastavne i naučne ustanove, koje će u naše doba ovdje, u ovom dijelu svijeta, u Socijalističkoj Jugoslaviji, moći udovoljiti savremenim potrebama vjerskog života i odgovarati na dileme koje je postavio savremeni razvoj u odnosu na vjeru.“ (H. Husein Đozo, *Islam - zekat*, Glasnik VIS-a u SFRJ Sarajevo, XXXIV/1971., 564.)

⁹ Đozo, *Prijevod Kur'ana s komentarom*, III, 197.

neprihvatljivo i nedopustivo, pa čak i nekoj ovdašnjoj ulemi, koja nije razumijevala vrijeme i trenutak u kojem se našla islamska misao uopće pa i Islamska zajednica, o kojoj je on govorio kad se bavio naukom u islamu.

„Takvima možemo odmah reći da je davanje zekata i sadekai-fitra u te svrhe apsolutno dozvoljeno, dopustivo, čak i preporučljivo. Mi smatramo da sa islamskog gledišta ne postoji bolje mjesto gdje bi se vitre i zekat mogli dati nego što je fond Islamske zajednice.“¹⁰

Kada Đozo određuje prioritet, opredjeljuje se za opće potrebe (fi sebilil-lahi), gdje prije svega vidi fond za potrebe i održavanje Islamske zajednice, koje u svim varijantama u našim uvjetima izbijaju u prvi plan. Održavanje vjerskih zavoda predstavlja, za njega, najosnovnije potrebe našeg vjerskog života, jer u ovom trenutku nema značajnijeg pitanja niti važnije potrebe. Takvo mišljenje imala je i Islamska zajednica, zbog čega je donijela odluku o formiranju fondova Fakulteta i vjerskih zavoda.

„...s obzirom na naše uslove neophodno je i najsevernije davati zekat i vitre za potrebe Islamske vjerske zajednice, a naročito za potrebe izdržavanja vjerskih zavoda.“¹¹

Nema sumnje da je na Đozu, pored drugih autoriteta, najznačajniji utjecaj u vezi s ovim pitanjem, izvršio El-Menar, odnosno Rešid Rida, koji kaže:

„U naše doba najpotrebnije je davati zekat i sadekai-fitre za potrebe školovanja i pripremanja ljudi koji će tumačiti i objašnjavati istine Islama. Tu na prvom mjestu dolazi izdržavanje vjerskih zavoda.“¹²

I drugi veliki autoritet na koga se često poziva Đozo, ili ne poziva, ali evidentno crpi njegovu savremenu misao i razumijevanje islama, šejh Šeltut kaže:

„Riječ fi sebilillahi ovdje znači opće dobro kojim se koriste svi muslimani, a ne samo određeni pojedinci. Ova riječ obuhvata bolnice, posebno sve prosvjetne ustanove, kao i sve drugo što ima općedruštveni značaj.“¹³

¹⁰ Isto, 198.

¹¹ Isto, 198.

¹² Rešid Rida, *El-Menar*.

¹³ Šejh Šeltut, „El-Fetava“, 119.

Đozo smatra da Islamska zajednica, sa šerijatskog stano-
višta, ima pravo da organizira ubiranje i raspodjelu zekata, te
da određuje prioritete, jer to spada u javne i društvene funkcije,
koje je u ime društva obavljao halifa. Konkretno, kod nas bi
taj organ bio reisu-l-ulema, jer su na njega preneseni određeni
prerogativi i javne službe putem menšure.

*„Rekli smo da su ubiranje i raspodjela zekata i vitara javne i
društvene funkcije. Razumljivo je i sasvim jasno i logično da
je i određivanje prioriteta fondova, isto tako, javna služba koju
može i mora obavljati samo javni organ. Konkretno kod nas, taj
organ treba da bude reisu-l-ulema, jer su na ovu ličnost putem
menšure prešle određene javne funkcije koje je vršio halifa.“¹⁴*

Đozo ovakve svoje stavove temelji na primjeru Ebu
Bekra, koji je najavio rat onima koji uskrate davanje zekata,
h. Omeru, na čiji je prijedlog ukinut fond za pomoć novim
muslimanima te mišljenju imama Razija, dr. Jusufa Karadavija
i poznatog hanefijskog pravnika Kemaludina ibn Humama,
koji tvrdi da ajet: (حَدِّثْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً) ne samo da ovlašćuje imama
(javnog organa) da ubire zekat, raspoređuje ga i određuje
prioritet fondova, nego mu to imperativno i to samo njemu
stavlja u dužnost. To je isključivo njegova funkcija.¹⁵

Sva ova razmatranja o nadležnosti ubiranja, određivanju
prioriteta i šerijatskoj opravdanosti, o kojoj sam govori i koju
razmatra uokviruje i legalizira kroz organizaciju i institucije
Islamske zajednice.

*„Nadležni organi Islamske zajednice u Jugoslaviji, razmatra-
jući pitanje materijalne baze za vjerski život i pitanje novih
izvora za prihode, odlučili su poslije užeg i temeljitijeg izuča-
vanja, da se zekat, u što spada i zekatu-l-ŕit, kao što smo to
već ranije istakli, ubire i raspoređuje samo u Fond za izdrža-
vanje vjerskih zavoda: Fakulteta i medresa. Nema niti može
biti bilo kakve sumnje u šerijatsku pravdanost ovakve odluke.
Niko ne može reći niti je bilo ko od priznatih mudžtehida,
osnivača islamskih pravnih škola, mezheba, tvrdio da se ze-
kat ne može dati u svrhu školovanja i pripremanja vjerskog*

¹⁴ Prijevod Kur'ana s komentarom, 199.

¹⁵ Husein Đozo, *Značaj i šerijatska osnova akcije ubiranja i raspodjele zekata
i sadekati-ŕitra*, Glasnik VIS-a u SFRJ, 1976., br. 4, 338.

*kadra. Isto tako, određivanje prioriteta fondova Fakulteta i medresa ima svoje šerijatsko opravdanje...*¹⁶

Ovakav stav i odluka Islamske zajednice, koja je nailazila na otpor među našim džematlijama, pa i dijelu ilmije, suprotna stoljetnoj tradiciji, ustvari je ispravljanje pogrešne prakse koja je nastala u eri dekadence i nestanka islamske organizirane vlasti.

*„Ustvari ne radi se o bilo kakvim novotarijama (bid'atima), niti o bilo kakvom novom tumačenju i mijenjenju propisa šerijata. Riječ je isključivo o ispravljanju jedne pogrešne prakse, koja je nastala u eri dekadence, kada je nestalo islamske organizovane vlasti i kada je izvršavanje pojedinih islamskih propisa i ispunjavanje obaveza prepušteno savjesti svakog vjernika.*¹⁷

Posve je interesantno, u ovom slučaju nezaobilazno, Đozino razumijevanje eksploatacije drugih i prisvajanje tuđeg imetka, što islam najstrožije zabranjuje. On nabroja dobro poznate vrste nezakonite i zabranjene zarade i prisvajanja, kao što su krađa, pljačka, lihvarstvo, hazardne igre, razne vrste prevara i sl., a u manje poznate perfidnije nehumane zarade i haram-prisvajanja ubraja i nedavanje i uskraćivanje zekata.

*„Jedna vrsta eksploatacije i nezakonitog (haram, batil) prisvajanja jeste i uzdržavanje od davanja zekata, sadekai-fitra i drugih materijalnih doprinosa. Uzdržavanje od davanja zekata i sadekai-fitra i drugih materijalnih doprinosa ne može se nikako drukčije označiti nego očitim prisvajanjem tuđeg. Dio dužnog zekata nije više dio vlasnikovog imetka. Svake godine određeni dio u imetku svakog bogatijeg muslimana pripada zajednici, izdvaja se i raspoređuje u određene fondove. Ako se taj dio ne izdvoji, on ostaje u imetku ranijeg vlasnika nezakonito i smatra se običnim prisvajanjem tuđeg imetka. Ako bi se to ponavljalo u toku niza godina, moglo bi se dogoditi da se čitav imetak pretvori u tuđe pravo, i na taj način bivši vlasnik postaje obični uzurpator. To se faktički i događalo. Može se reći da se većina bogataša pretvorila u uzurpatore. Tako se i kapital pretvorio u nezasićenog eksploatatora.*¹⁸

¹⁶ Isto, 336.

¹⁷ Isto, 334.

¹⁸ Dozo, *Prijevod Kur'ana s komentarom*, II, 122.